

SEKSEVERSCHILLEN IN EMPATHIE BIJ JONGVOLWASSENEN

Masterthesis orthopedagogiek, werkveld Jeugdzorg

Definitieve versie 11-07-2012

Auteur: N. Veenhuizen, Universiteit Utrecht, Studentnummer 3153134

Thesisdocent: S. Branje, Universiteit Utrecht

2° beoordelaar:

Dankwoord

Het schrijven van de thesis begon in samenwerking met M. E. van Dam die in november 2011 stopte met haar studie, waardoor ook onze samenwerking stopte. Ik wil echter graag benoemen dat M. E. van Dam medeverantwoordelijk is voor de opzet van de thesis en een deel van de inleiding. Daarnaast wil ik mijn thesisbegeleider S. Branje bedanken voor haar heldere feedback en de prettige samenwerking.

Abstract

Vanwege inconsistente resultaten in eerder onderzoek, worden in dit onderzoek sekseverschillen in empathie bij jongvolwassenen en de rol die de gebruikte definitie van empathie en de gekozen meetinstrumenten daarin spelen onderzocht. Hierbij wordt de definitie empathie geoperationaliseerd in vier concepten, namelijk affectieve dispositionele empathie, affectieve situationele empathie, cognitieve dispositionele empathie en cognitieve situationele empathie. Participanten waren 106 studenten met een gemiddelde leeftijd van 20.76 (*SD*: 2.61) waarvan 59.4% vrouwen. Vragenlijsten werden afgenomen om affectieve- en cognitieve dispositionele empathie te meten en er werd een situationele empathie-taak afgenomen om affectieve- en cognitieve situationele empathie te meten. Uit ANOVA's en ANCOVA's blijken sekseverschillen te bestaan in alle concepten die onder affectieve dispositionele empathie vallen en in één van de twee concepten van cognitieve dispositionele empathie. Er bleken geen sekseverschillen te zijn in situationele empathie. De resultaten wijzen er op dat er een sekseverschil bestaat in het beeld wat jongvolwassenen hebben over hun eigen empathisch vermogen maar dat er geen sekseverschillen bestaan in de daadwerkelijke empathische reacties van jongvolwassenen. Daarnaast lijken sekseverschillen in empathie meer op affectief dan op cognitief gebied voor te komen. Mogelijke verklaringen hiervoor worden gegeven en aanbevelingen voor vervolgonderzoek worden gedaan.

Kernwoorden: empathie, sekseverschillen, jongvolwassenen,

Sekseverschillen in empathie bij jongvolwassenen

Meisjes worden, meer dan jongens, gesocialiseerd om aardig te zijn en zich verantwoordelijk te voelen voor anderen (Hoffman, 2008). Er heerst een stereotype beeld dat vrouwen empathischer zijn dan mannen. Dit is een gevolg van de opvatting dat vrouwen, vanuit de traditionele vrouwelijke rol, meer verzorgend en interpersoonlijk georiënteerd zijn van mannen (Eisenberg & Lennon, 1983). De resultaten van onderzoek naar sekseverschillen in empathie zijn echter inconsistent. Men komt er echter steeds vaker achter dat de gekozen definitie en aspecten van empathie en de gekozen meetinstrumenten van invloed zijn op de uitkomsten van onderzoek naar sekseverschillen in empathie (Eisenberg & Lennon, 1983; Reniers, Corcoran, Drake, Shryane, & Völm, 2011). Met dit onderzoek zal duidelijkheid geschept worden in de sekseverschillen in empathie en de rol die de operationalisatie van dit begrip in cognitieve- of affectieve empathie en situationele- of dispositionele empathie hierin speelt. Daarnaast wordt duidelijkheid gegeven in de rol die verschillende meetinstrumenten (zoals de *Interpersonal Reactivity Index (IRI)*, *Bryant's Empathy Index for Children and Adolescents (IECA)*, *Emotional Contagion Schaal (ECS)* en een) spelen in sekseverschillen in empathie. Zo kan er een duidelijker beeld gevormd worden van mannen en jongens en vrouwen en meisjes met betrekking tot hun empathisch vermogen.

Definitie van empathie

Er zijn in de wetenschappelijke literatuur veel verschillende operationalisaties van het begrip empathie gegeven. Over het algemeen wordt er verschil gemaakt tussen cognitieve empathie en affectieve empathie (De Wied, Daudena en Matthys, 2005; De Wied et al., 2007; Jolliffe & Farrington, 2006; Lennon, Eisenberg, & Carrol, 1983; Reiniers et al., 2011; Thoma et al., 2011). Cognitieve empathie is het rationeel en bewust begrijpen van andermans emotionele ervaringen. Met affectieve empathie wordt het vermogen bedoeld waarmee men de emotionele ervaringen van anderen meevoelt (Reniers et al., 2011). Omdat er zoveel onderbouwing is voor een indeling in cognitieve en affectieve empathie wordt inmiddels bij het meeste onderzoek met deze definitie gewerkt (Decety & Lamm, 2006).

Affectieve empathie is door enkele auteurs gespecificeerd in subonderdelen. Het concept 'empathische zorgen' of 'empathisch verdriet' wijst op het hebben van gevoelens van compassie met iemand in een vervelende situatie en valt onder affectieve empathie (De Wied et al., 2007; Olweus & Endresen, 2001; [conceptartikel, 2011](#)). Een ander concept dat in te delen is bij affectieve empathie is attitude; de manier waarop tegen bepaalde empathische situaties aan wordt gekeken (De Wied et al., 2007). Ook 'persoonlijk leed', wat staat voor

eigen oncomfortabele gevoelens krijgen bij het zien van iemand in een vervelende situatie, valt onder affectieve empathie (Olweus & Endresen, 2001; [conceptartikel, 2011](#)). Emotionele besmetting is een aan empathie gerelateerd basaal proces waarbij cognitie niet wordt betrokken, bijvoorbeeld het automatisch spiegelen van iemand anders gezichtsuitdrukking (Coplan, 2011). Dit concept is dus het beste in te delen bij affectieve empathie. Ook op neurologische basis wordt emotionele besmetting gezien als een proces dat bij affectieve empathie hoort (Shamay-Tsoory, 2011). In dit onderzoek worden empathisch verdriet, attitude, empathische zorg, persoonlijk leed en emotionele besmetting als aspecten van affectieve empathie onderzocht.

Ook cognitieve empathie wordt door auteurs in verschillende aspecten verdeeld. Een veelgenoemd cognitief empathisch proces is ‘perspectief nemen’ - het bewust aannemen van een uitgangspunt van iemand anders (Hoffman, 2008; Olweus & Endresen, 2001; Derntl et al, 2010; [conceptartikel, 2011](#)). Verschillende auteurs beweren echter dat ‘perspectief nemen’ geen onderdeel is van empathie, maar dat empathie uiteindelijk tot perspectief nemen kan leiden (DeWied et al., 2005; De Wied et al, 2007; Decety, 2010). De vraag is dus of ‘perspectief nemen’ wel een concept is wat onder empathie valt. Andere concepten die te vergelijken zijn met- of onderdeel zijn van cognitieve empathie zijn emotieherkenning, fantasie (in hoeverre je opgaat in een boek of film) en vrijwillige empathische reacties (het bewust kiezen voor een bepaalde empathische reactie) (Hoffman, 2008; Derntl et al, 2010; [conceptartikel, 2011](#)). In dit onderzoek zullen perspectief nemen en fantasie als aspecten van cognitieve empathie onderzocht worden.

Naast de tweedeling in cognitieve en affectieve empathie wordt er een onderscheid gemaakt tussen situationele empathie en dispositionele empathie. Situationele empathie wordt gekenmerkt door affectieve reacties in concrete situaties. Het gaat hier om empathische reacties op specifieke situaties en om het meeleven met de persoon in deze specifieke situaties. Dispositionele empathie is empathie als een redelijk stabiele dispositie of als persoonlijkheidskenmerk. Het gaat hier over empathische reacties in het algemeen, zonder gekoppeld te zijn aan een specifieke situatie of persoon (De Wied et al., 2005).

Al met al wordt binnen de meeste literatuur en bij de meeste onderzoeksinstrumenten empathie ingedeeld in affectieve en cognitieve empathie. Daarnaast is een onderscheid in situationele en dispositionele empathie waardevol. In dit onderzoek worden daarom vier verschillende definities van empathie gehanteerd; dispositionele affectieve empathie, dispositionele cognitieve empathie, situationele affectieve empathie en situationele cognitieve empathie.

Sekseverschillen in empathie

Ten eerste wordt ingegaan op sekseverschillen in de situationele affectieve metingen. Uit zowel situationele vragenlijsten, interviews als fysieke metingen blijkt uit meta-analyse van Eisenberg en Lennon (1983) dat er geen duidelijke eenduidige sekseverschillen zijn in affectieve situationele empathie. Uit de meeste in de meta-analyse meegenomen studies blijkt geen sekseverschil. De studies die wel een sekseverschil vonden, stelden soms dat jongens empathischer zijn (met name bij de jongste pre-school steekproeven) en soms dat meisjes empathischer zijn (met name bij de kinderen van acht, negen of tien jaar). Deze gevonden sekseverschillen bleken met name uit korte interviews naar eigen gevoelens aan de hand van verhaaltjes en dia's, bij kinderen van vijf tot tien jaar. Op affectieve empathie werden er door Lennon en collega's (1983) bij situationele dia's, verhaaltjes en interviews geen sekseverschillen gevonden bij kinderen. Ook Derntl en collega's (2010) vonden geen sekseverschil in situationele affectieve responsiviteit bij volwassenen. Bij adolescenten wordt er via zelfrapportage vragenlijsten naar reactie op personen in specifieke situaties wel een sekseverschil in empathische responsiviteit; meisjes scoren significant hoger dan jongens (Olweus & Endresen, 2001). Uit onderzoek van Sonnby-Borgström, Jönsson en Svensson (2008) blijkt dat bij jonge volwassenen een sekseverschil bestaat in situationele metingen van emotionele besmetting, vrouwen scoren hoger dan mannen. Al met al blijken de resultaten van onderzoek naar sekseverschillen in situationele affectieve empathie niet eenduidig. De meeste vroegere studies vinden geen sekseverschil terwijl de meer recente studies vaker een sekseverschil vinden. Als er een sekseverschil wordt gevonden, scoren bij de steekproeven van oudere kinderen en adolescenten meisjes hoger en bij de steekproeven van jongere kinderen jongens hoger. Verwacht wordt dat in deze studie, met een wat oudere steekproef, meisjes hoger scoren op situationele affectieve empathie.

Ten tweede wordt ingegaan op sekseverschillen in situationele cognitieve empathie. Uit meta-analyse van Hoffman (1977) blijkt dat er geen duidelijk sekseverschil is in cognitieve empathie en perspectief nemen in verschillende situationele experimenten bij kinderen. Derntl en collega's (2010) stellen vast dat er bij volwassenen bij specifieke situaties geen sekseverschil is in emotieherkenning en perspectief nemen. Wel blijkt uit hun onderzoek dat mannen bij het oplossen van een empathische taak vooral corticale, op anderen gerichte cognitiegerelateerde hersengebieden gebruiken, terwijl vrouwen vooral emotie- en zelfgerelateerde hersengebieden gebruiken (Derntl et al., 2010). Uit studie van Hoffman en Levine (1976) blijkt dat bij vierjarige kinderen jongens, vaker dan meisjes, bij een specifieke situatie op een cognitieve en probleemoplossende manier reageren, zelfs als naar gevoelens

gevraagd wordt. De onderzoeksresultaten over situationele cognitieve empathie spreken elkaar dus tegen. Uit de meeste studies blijkt geen sekseverschil, waardoor in dit onderzoek ook geen sekseverschil verwacht wordt in situationele cognitieve empathie.

Ten derde wordt ingegaan op de sekseverschillen in dispositionele affectieve metingen. Als gekeken wordt naar affectieve empathie blijkt uit de meeste studies dat meisjes en vrouwen op dispositionele zelfrapportage-vragenlijsten hoger scoren dan jongens en mannen op de concepten attitude, empathisch verdriet, empathische zorg en persoonlijk leed (De Wied et al., 2007; Litvack-Miller, McDougall & Romney, 1997; [conceptartikel, 2011](#); Reiniers et al., 2011). Ook uit meta-analyse van Eisenberg en Lennon (1983) blijkt dat bijna alle meegenomen studies aangeven dat meisjes en vrouwen hoger scoren op zelf-rapportage vragenlijsten naar affectieve empathie dan jongens en mannen. Derntl et al. (2010) namen een aantal dispositionele zelfrapportage-vragenlijsten af bij jong volwassenen en vonden slechts op de empathische zorg deze sekseverschillen. Op persoonlijk leed, emotionele besmetting en op affectieve empathie in het algemeen werd geen sekseverschil gevonden. In een dispositionele meting van emotionele besmetting van Kevrekidis en collega's (2008) bij studenten werd wel een sekseverschil gevonden; vrouwelijke studenten scoren hoger dan mannelijke studenten. Er is dus veel bewijs dat meisjes en vrouwen dispositioneel affectief empathischer zijn dan jongens en mannen. Dit is dan ook de verwachting van het huidige onderzoek.

Ten vierde wordt stil gestaan bij sekseverschillen in dispositionele cognitieve empathie. Uit studie van Reiniers en collega's (2011) blijkt dat vrouwelijke studenten hoger scoren op de cognitieve schaal van de *Questionnaire of Cognitive and Affective Empathy (QCAE)* dan mannelijke studenten. Deze cognitieve schaal bestaat uit de concepten perspectief nemen en online simulatie (in hoeverre een persoon in staat is zichzelf in de positie van een ander te zetten door zich bewust voor te stellen wat een ander voelt). Uit onderzoek van [conceptartikel](#) (2011) blijkt ook een sekseverschil bij adolescenten op perspectief nemen en fantasie. Dentl et al. (2010) vonden echter geen sekseverschil bij jonge volwassenen op perspectief nemen, fantasie en emotieherkenning. Ook op totale cognitieve empathie vonden zij geen sekseverschil. Litvack-Miller en collega's (1997) namen de IRI af bij kinderen en vonden een sekseverschil op perspectief nemen maar niet op fantasie. Al met al lijken er voldoende bewijzen voor een sekseverschil in dispositionele cognitieve empathie. In het huidige onderzoek wordt verwacht dat meisjes en vrouwen hoger scoren dan de mannen op dispositionele cognitieve empathie, zowel op perspectief nemen als op fantasie.

Onderzoeksvragen

Om bovenstaande verwachtingen de toetsen zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld: ‘Wat zijn de sekseverschillen in gemiddelde affectieve empathie bij laat-adolescenten en vroeg-volwassenen?’ en ‘Wat zijn de sekseverschillen in gemiddelde cognitieve empathie bij laat-adolescenten en vroeg-volwassenen?’. Bij het beantwoorden van deze vragen wordt rekening gehouden met enkele controlevariabelen die invloed hebben op empathie. Zo heeft leeftijd effect op de empathieontwikkeling; over het algemeen blijkt dat naarmate men ouder wordt het empathisch vermogen groeit (Dymond, Hughes & Raabe, 1952; Olweus & Endresen, 2001; Richter & Kunzmann, 2011). Omdat religie en cultuur significant samenhangen met zelfrapportage van empathie wordt ook het al dan niet gelovig zijn als controlevariabele meegenomen (Cassels, Chan, Chung & Birch, 2010; Duriez, 2007; Saroglou et al., 2005). Ook verschillen in studierichting gaan gepaard met verschillen in empathie. Studenten die sociale studies doen (psychologie, sociaal werk) zijn empathischer dan studenten in de zorg (geneeskunde, verpleegkunde) (Rasoal, Jungert, Hau, Edvardsson-Stiwne, & Andersson, 2009). Daarom wordt het al dan niet studeren binnen de Faculteit Sociale Wetenschappen ook meegenomen als controlevariabele. Tot slot zal er gecontroleerd worden voor sociale wenselijkheid, aangezien zelfrapportage van empathie en sociale wenselijkheid significant gecorreleerd zijn (Livack-Miller et al., 1997; Saroglou et al., 2005).

Methoden

Participanten

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een selecte steekproef van 106 studenten van de Universiteit Utrecht. Met een gemiddelde leeftijd van 20.76 (SD: 2.61) bestaat de steekproef uit Nederlandse laat-adolescenten en jongvolwassenen. De steekproef bestaat uit 63 vrouwelijke studenten (59.4%) en 43 mannelijke studenten (40.6%). In de steekproef hangt het grootste deel van de participanten geen geloof aan (64.2%). Daarnaast is 13.2% katholiek, 11.3% Nederlands hervormd, 2.8% gereformeerd en 2.8% islamitisch. De overige proefpersonen gaven wat anders aan. Het grootste deel van de participanten ziet zichzelf in de eerste plaats als Nederlander (96.3%). De overige participanten rekenen zichzelf tot diverse etnische minderheden. Een groot deel van de steekproef studeert binnen de faculteit sociale wetenschappen (53.8%). De overige studierichtingen zijn wijd verspreid. De meeste participanten studeerden aan de universiteit.

Procedure

Binnen dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van het databestand Sekse en Empathie (SEMP). Nadat de proefpersonen via briefjes in de universiteit en via een website geworven

zijn, zijn de vragenlijsten via internet in random volgorde afgenomen voorafgaand aan de situationele empathie-taak. Voor de afname van de testen is anonimiteit gegarandeerd. De testleider bracht de proefpersoon naar de prikkelarme ruimte waar de testen werden afgenomen, en gaf daar instructie. Na de afname van de testen mocht de proefpersoon een beloning kiezen (proefpersoonuren of een financiële beloning van tien euro).

Meetinstrumenten

Het kernbegrip empathie wordt in dit onderzoek op twee manieren geoperationaliseerd. Allereerst wordt er een tweedeling gemaakt in cognitieve en affectieve empathie. Daarnaast wordt het begrip verdeeld in situationele en dispositionele empathie. Om deze vormen van empathie te meten wordt gebruik gemaakt van zelfrapportage-vragenlijsten, die zowel affectieve en cognitieve dispositionele empathie meten. Ook sociale wenselijkheid wordt gemeten om hiervoor te controleren bij de analyses. Hierna wordt er een situationele empathie-taak afgenomen waarbij eerst filmpjes getoond worden en mondelinge vragen gesteld worden.

Dispositionele cognitieve empathie. De schalen ‘perspectief nemen’ en ‘fantasie’ van de IRI, elk bestaande uit zeven items, meten dispositionele cognitieve empathie (Davis, 1983). De schaal ‘perspectief nemen’ meet de neiging om iemand anders oogpunt aan te nemen in het dagelijks leven en de schaal ‘fantasie’ meet de neiging om jezelf in te leven in de gevoelens en acties van fictieve karakters in boeken, films en toneelstukken. De items bestaan uit stellingen die beantwoord worden met een 5-point Likert schaal (1; “past absoluut niet bij mij”, 5; “past heel erg goed bij mij”). Bij de schaal ‘perspectief nemen’ moet 1 item gehercodeerd worden zodat bij alle items van deze schaal een hogere score gelijk staat aan meer meer perspectief nemen. Bij de schaal ‘fantasie’ moesten 3 items om dezelfde reden gehercodeerd worden. Zowel de schaal ‘perspectief nemen’ ($\alpha = .778$) als de schaal ‘fantasie’ ($\alpha = .822$) waren in dit onderzoek betrouwbaar. Ook eerder onderzoek vond een goede betrouwbaarheid ($\alpha \geq .700$) van deze schalen van de IRI (Davis, 1983; Hawk et al., 2012; Fernández et al., 2011). Bij zowel ‘perspectief nemen’ als ‘fantasie’ laadt één item onder de .40. In eerder onderzoek van Hawk en collega’s (2012) laden alle items van ‘perspectief nemen’ en ‘fantasie’ boven de .40.

Dispositionele affectieve empathie. De schalen ‘empathische bezorgdheid’ en ‘persoonlijk leed’ van de Interpersonal Reactivity Index (IRI) meten affectieve dispositionele empathie (Davis, 1983; Hawk et al., 2012). De schaal ‘empathische bezorgdheid’ meet de neiging om gevoelens van warmte, compassie en zorgen te ervaren voor andere mensen en de schaal ‘persoonlijk leed’ meet de neiging om niet alleen gevoelens van bezorgdheid voor een

ander maar ook eigen oncomfortabele en ongemakkelijke gevoelens te ervaren als reactie op de emotie van anderen. De IRI bestaat tot totaal uit een zelfrapportage-vragenlijst van 28 items. De schalen ‘empathische bezorgdheid’ en ‘persoonlijk leed’ bestaan elk uit zeven items. De items bestaan uit stellingen die beantwoord worden met een 5-point Likert schaal (1; “past absoluut niet bij mij”, 5; “past heel erg goed bij mij”). Bij de schaal ‘empathische zorg’ moeten 3 items gehercodeerd worden zodat bij alle items van deze schaal een hogere score gelijk staat aan meer empathische zorg. Bij de schaal ‘persoonlijk leed’ moesten 2 items om dezelfde reden gehercodeerd worden. Zowel de schaal ‘empathische zorg’ ($\alpha = .732$) als de schaal ‘persoonlijk leed’ ($\alpha = .711$) zijn voldoende betrouwbaar gebleken in dit onderzoek. Ook eerder onderzoek vond een goede betrouwbaarheid ($\alpha \geq .700$) van deze schalen van de IRI (Davis, 1983; Hawk et al, 2012; Fernández, Duffey en Kramp, 2011). Uit de factoranalyse van huidig onderzoek blijkt dat op de schaal ‘empathische zorg’ zes items lager laden dan .40 (tussen de .14 en de -.38) en enkele items negatief laden. Vijf van deze items laadt hoger op fantasie of perspectief nemen. De constructvaliditeit van deze schaal is binnen dit onderzoek dus niet goed. Van de schaal ‘persoonlijk leed’ laden drie items lager dan .40 maar niet veel lager (.39, .33 en .25). Twee van deze items laden hoger op ‘empathische zorg’. Uit onderzoek van Hawk en collega’s (2012) blijken echter acceptabele factorladingen tussen de .42 en .90., bij alle factoren van de IRI, afgenomen bij vroeg en laat adolescenten

De Index of Empathy of Children and Adolescents (IECA) is een zelfrapportage-vragenlijst van 22 items die dispositionele affectieve empathie meet bij kinderen van adolescenten van zes jaar en ouder (Bryant, 1982 zoals geciteerd in de Wied et al, 2007). De vragen zijn vertaald naar het Nederlands en bestaan uit stellingen waarop gescoord kan worden met een 9-point Likert schaal (1; “past absoluut niet bij mij”, 9; “past helemaal wel bij mij”). De IECA verdeelt de items in twee factoren namelijk ‘empathisch verdriet’ (items die gaan over gevoelens over iemand anders verdriet), bestaande uit 13 items en ‘attitude’ (deze items reflecteren negatieve attitudes naar emotioneel gedrag en gaan over het begrijpen en interpreteren van emotioneel gedrag), bestaande uit negen items (deWied et al, 2007; Lasa Aristu et al, 2008). Binnen de schaal ‘empathisch verdriet’ meten drie items empathisch verdriet ten opzichte van jongens (factor ‘empathisch verdriet jongens’) en meten drie items empathisch verdriet ten opzichte van meisjes (de factor ‘empathisch verdriet meisjes’) (deWied et al., 2007). Van de schaal ‘attitude’ moeten acht van de negen items gehercodeerd worden om ervoor te zorgen dat een hogere score op alle items gelijk staat aan meer begrip voor emotioneel gedrag. De schaal ‘empathisch verdriet’ ($\alpha = .862$) is voldoende betrouwbaar in dit onderzoek. De betrouwbaarheid van de schalen ‘empathisch verdriet meisjes’ ($\alpha = .630$) en

‘empathisch verdriet jongens ($\alpha = .679$) zijn daarentegen aan de lage kant, evenals de betrouwbaarheid van de schaal ‘attitude’ ($\alpha = .647$). Eerder onderzoek liet redelijk goede betrouwbaarheid zien van de schaal ‘empathisch verdriet’ ($\alpha = .68 - .76$) en zwakke betrouwbaarheid van de schaal ‘attitude’ ($\alpha = .54 - .59$) (De Wied et al., 2007). De items van de schaal ‘empathisch verdriet’ laden allen boven de .59. Van de schaal ‘attitudes’ laden 4 items onder de .40.

Emotionele besmetting. De Emotional Contagion Schaal (ECS) meet emotionele besmetting; een aan affectieve empathie gerelateerd proces (Coplan, 2011). De ECS meet via een zelfrapportage vragenlijst in 15 verschillende situaties in hoeverre de persoon verschillende emoties ervaart (blijdschap, liefde, angst, boosheid en verdriet) via een 5-point Likert schaal (1; nooit, 5; altijd). De ECS heeft in dit onderzoek voldoende betrouwbaarheid ($\alpha = .780$). Ook uit onderzoek van Doherty (1997) bleek goede betrouwbaarheid van de ECS ($\alpha = .90$). Zeven items van de ECS laden onder de .40.

Situationele empathie. Zowel situationele affectieve als situationele cognitieve empathie worden gemeten met een situationele empathie-taak. Hierbij krijgen de proefpersonen zes filmpjes te zien van jongeren die zich in een emotionele situatie bevinden. In elk filmpje staat één emotie voorop; boosheid, verdriet of blijheid. Elk van deze emoties komt in twee filmpjes voor; een filmpje met een jongens als hoofdpersoon en een filmpje met een meisje als hoofdpersoon. Na het bekijken van de filmpjes wordt de proefpersonen gevraagd welke emotie ze voelden bij het kijken van het filmpje. Vervolgens wordt met een cijfer aangegeven hoe sterk de emotie gevoeld werd, door zowel henzelf als door de hoofdpersoon in het filmpje. Door de onderzoekers wordt gekeken of de aangegeven gevoelde emotie dezelfde is als die van de hoofdpersoon in het filmpje in zowel type emotie en sterkte van de emotie. Dit gedeelte van de situationele taak meet situationele affectieve empathie (‘affect match’) en geeft aan in hoeverre de proefpersoon emotioneel meeleeft met de hoofdpersoon in het filmpje (Strayer, 1997).

In het tweede, cognitieve, gedeelte van de situationele empathie-taak geven de proefpersonen in een interview aan waarom ze desbetreffende emotie en aangegeven mate voelden. De antwoorden van de proefpersonen worden ingedeeld in zeven antwoordcategorieën namelijk, 0 = ‘geen attributie’, 1 = ‘irrelevante attributie’, 2 = ‘beschrijving gebeurtenissen’, 3 = ‘beschrijving van de persoon in de situatie’, 4 = ‘associatie met eigen ervaringen’, 5 = ‘beschrijving van de innerlijke wereld van de persoon’, en 6 = ‘role-taking’ (jezelf verplaatsen in het perspectief van de persoon in het filmpje). Hoe hoger het gescoorde antwoordcategorie hoe beter de cognitieve situationele empathie van de

proefpersoon. Strayer (1993) vond in eerder onderzoek naar kinderen van vier tot 13 jaar een goede betrouwbaarheid voor deze antwoordcategorieën ($\alpha = .74$ en $.83$).

Sociale wenselijkheid. De Marlow-Crowe (MC) Sociale Desirability schaal meet sociale wenselijkheid via een zelf-rapportage vragenlijst bestaande uit tien stellingen (bijvoorbeeld; ‘Ik heb nooit met opzet dingen gezegd om iemand te kwetsen’) die met ‘niet waar’ of ‘waar’ beantwoord kunnen worden (Crowe & Marlow, 1960). In totaal moeten vijf items gehercodeerd worden zodat voor alle items antwoordcategorie ‘waar’ staat voor sociale wenselijkheid. De MC Social Desirability schaal heeft in dit onderzoek een zwakke betrouwbaarheid ($\alpha = .557$). Eerder onderzoek van Crowe en Marlow (1960) en Breugelmans en Van de Vijver (2004) geeft een hoge betrouwbaarheid aan van de MS Social Desirability schaal (Kuder-Richardson formula 20 = $.88$ en Cronbach's $\alpha = .88$). In huidig onderzoek laden vijf items onder de $.40$.

Analyses

De onafhankelijke variabele in dit onderzoek, sekse, is categoriaal. De afhankelijke variabele, empathie, is continu. Hiermee kan de onderzoeksvraag naar sekseverschil per variabele berekend worden met een independent samples t-test of een enkelvoudige ANOVA. Vervolgens wordt gekeken naar het verschil tussen jongens en meisjes op de verschillende vragenlijsten en testen (de IRI, IECA, ECS en de situationele test). Er zal worden gekeken of jongens en meisjes significant van elkaar verschillen op deze variabelen ($p \leq .05$). ANCOVA's worden uitgevoerd om te kijken of eventuele verschillen blijven bestaan wanneer na controle voor leeftijd, sociale wenselijkheid of het al dan niet studeren binnen de Faculteit Sociale Wetenschappen (FSW).

Resultaten

Beschrijvende statistieken

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen is gebruik gemaakt van het computerprogramma IBM-SPSS Statistics 20. De beschrijvende statistieken van de verschillende metingen van empathie zijn de vinden in tabel 1.

Tabel 1. *Descriptieve statistieken dispositionele empathie bij studenten.*

Meting	<i>N</i>	Min.	Max.	<i>M (SD)</i>
Affectieve empathie – dispositioneel				
Emotionele besmetting (ECS)	106	2.00	4.27	3.20 (.43)

IECA – empathisch verdriet (EV)	101	2.92	8.77	5.88 (1.04)
IECA – empathisch verdriet meisjes	101	1.33	9.00	6.25 (1.33)
IECA – empathisch verdriet jongens	101	1.33	9.00	6.16 (1.48)
IECA – attitude (AT)	101	4.44	9.00	6.82 (1.07)
IRI – empathische zorg (EZ)	102	1.43	4.86	3.53 (.58)
IRI – persoonlijk leed (PL)	102	1.29	4.14	2.86 (.55)
Affectieve empathie – situationeel	95	-1.81	2.01	.00 (.54)
Cognitieve empathie – dispositioneel				
IRI – perspectief nemen (PN)	102	1.86	4.71	3.41 (.59)
IRI – fantasie (FS)	102	1.71	5.00	3.68 (.65)
Cognitieve empathie – situationeel	94	-1.79	1.12	-.01 (.56)

Sekseverschillen in affectieve empathie

Voor het beantwoorden van de vraag ‘zijn er sekseverschillen in affectieve empathie bij laat-adolescenten en jong-volwassenen’ is gebruik gemaakt van de analysetechnieken ANOVA, en ANCOVA met een significantieniveau van .05.

Sekseverschillen in affectieve dispositionele empathie. Ten eerste is gekeken naar affectieve dispositionele empathie. Uit de ANOVA’s blijkt dat er bij alle meetinstrumenten van affectieve dispositionele empathie sprake is van een significant verschil tussen jongens en meisjes (zie tabel 2). De effectgrootte van de gevonden sekseverschillen variëren van tussen klein en middelgroot ($\eta^2 = .20$) en tussen middelgroot en groot ($\eta^2 = .38$), behalve de effectgrootte van het sekseverschil op persoonlijk leed van de IRI, waar een zeer kleine

Tabel 2. *Sekseverschillen in affectieve dispositionele-, affectieve situationele-, cognitieve dispositionele- en cognitieve situationele empathie bij studenten*

	Jongens		Meisjes		Verskil			ES
	M (SD)	N	M (SD)	N	df	F	p	
Affectieve dispositionele empathie								
Emotionele besmetting (EC)	2.97 (.38)	43	3.36 (.40)	63	1	25.30	<.001*	.20
IECA – empathisch verdriet (EV)	5.10 (.79)	42	6.43 (.84)	59	1	64.68	<.001*	.40

IECA empathisch verdriet meisjes	5.36 (1.11)	42	6.88 (1.09)	59	1	47.27	<.001*	.32
IECA empathisch verdriet jongens	5.13 (1.23)	42	6.90 (1.18)	59	1	53.74	<.001*	.35
IECA attitude (AT)	6.26 (.97)	42	7.22 (.95)	59	1	24.55	<.001*	.20
IRI empathische zorg (EZ)	3.11 (.51)	42	3.82 (.42)	60	1	59.99	<.001*	.38
IRI persoonlijk leed (PL)	2.72 (.48)	42	2.96 (.57)	60	1	4.95	.03*	.05
Affectieve situationele empathie (affect match)	.08 (.47)	53	-.10 (.59)	42	1	2.72	.10	.03
Cognitieve dispositionele empathie								
IRI perspectief nemen (PN)	3.29 (.60)	42	3.50 (.57)	60	1	3.19	.08	.03
IRI fantasie (FS)	3.36 (.63)	42	3.91(.55)	60	1	21.90	<.05*	.18
Cognitieve situationele empathie	.03 (.49)	53	-.07 (.63)	41	1	.83	.37	.01

* $p < .05$.

effectgrootte werd gevonden. Meisjes zijn op affectief dispositioneel gebied dus significant meer empathisch dan jongens. Uit de ANCOVA's blijkt dat ook na correctie voor de variabelen leeftijd, sociale wenselijkheid, het al dan niet studeren aan de FSW en het al dan niet gelovig zijn alle bovengenoemde significante verschillen in affectieve dispositionele empathie tussen beide seksen bestaan (zie tabel 3). Wel liggen de effectgroottes dan wat lager. Omdat studeren aan de FSW en leeftijd geen significante effecten op alle metingen van empathie hadden zijn deze niet afgebeeld in de tabel. Gelovig zijn heeft, naast sekse, een significant effect op de schaal 'attitude' van de IECA ($F = 5.61$, $p = .02$, $\eta p^2 = .06$). De gemiddelde score op 'attitude' van niet-gelovige studenten ($M = 6.98$, $SD = 1.02$) is hoger dan de score van gelovige studenten ($M = 6.47$, $SD = 1.10$). Ook blijkt dat sociale wenselijkheid, naast sekse, een significant effect heeft op de schaal 'empathische zorgen' van de IRI ($F(1) = 6.01$, $p = .02$, $\eta p^2 = .06$). Sociale wenselijkheid en empathische zorgen zijn significant positief aan elkaar gecorreleerd (Pearson Correlatietoets 2-tailed; $r(100) = .27$, $p < .001$).

Sekseverschillen in affectieve situationele empathie. Naast dispositionele empathie is gekeken naar situationele empathie. Uit de ANOVA's blijkt dat er geen sekseverschil is in affectieve situationele empathie is (zie tabel 2). Uit de ANCOVA's (zie tabel 4) over situationele affectieve empathie blijkt dat, na controle voor de variabelen leeftijd, sociale wenselijkheid, studeren aan de FSW en gelovig zijn, er een significant maar zeer klein effect van studeren aan de FSW is op affectieve situationele empathie ($F(1) = 5.13, p = .03, \eta p^2 = .06$).

Sekseverschillen in cognitieve empathie

Voor het beantwoorden van de vraag 'zijn er sekseverschillen in cognitieve empathie bij laat-adolescenten en jong-volwassenen' is gebruik gemaakt van de analysetechnieken ANOVA, en ANCOVA met een significantieniveau van .05.

Sekseverschillen in cognitieve dispositionele empathie. Ten eerste wordt gekeken naar dispositionele cognitieve empathie. Uit de ANOVA's in tabel 2 blijkt dat op de schaal 'fantasie' van de IRI een significant sekseverschil bestaat, waarbij meisjes hoger scoren dan jongens. De effectgrootte van dit sekseverschil ligt tussen klein en middelgroot ($\eta p^2 = .180$). Er is geen sekseverschil gevonden bij de schaal 'perspectief nemen' van de IRI. Uit de ANCOVA's blijkt dat ook na correctie voor de variabelen leeftijd, sociale wenselijkheid, studeren aan de FSW en gelovig zijn, het significante effect op 'fantasie' blijft bestaan en dat de effectgrootte niet veranderd (zie tabel 3). Wel blijkt dat er een significant effect is van sociale wenselijkheid op 'perspectief nemen' ($F(1) = 20.95, p < .05, \eta p^2 = .18$). Sociale wenselijkheid en perspectief nemen zijn significant positief aan elkaar gecorreleerd (Pearson Correlatietoets 2-tailed, $r(100) = .43, p < .001$).

Sekseverschillen in cognitieve situationele empathie. Naast cognitieve dispositionele empathie wordt gekeken naar cognitieve situationele empathie. Uit de ANOVA's blijkt dat er geen sekseverschil bestaat in situationele cognitieve empathie (zie tabel 2). Uit de ANCOVA's blijkt dat ook na controle voor de variabelen leeftijd, sociale wenselijkheid, studeren aan de FWS en gelovig zijn significante effecten uitblijven (zie tabel 4).

Tabel 3. *Sekseverschillen dispositionele empathie na controle voor gelovig zijn, studeren aan de FSW, leeftijd en sociale wenselijkheid.*

Gelovig				Soc. Des.				Sekse			
<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>ES</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>ES</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>ES</i>

Affectief dis-												
positioneel												
EC	1	1.01	.30	.01	1	.56	.46	.01	1	15.87	<.001*	.14
IECA-EV	1	.46	.70	.00	1	.03	.87	.00	1	52.96	<.001*	.35
IECA-EV	1	.71	.40	.01	1	.08	.78	.00	1	41.21	<.001*	.30
meisjes												
IECA-EV	1	.11	.74	.00	1	.30	.59	.00	1	42.36	<.001*	.31
jongens												
IECA-AT	1	5.61	.02*	.06	1	3.52	.06	.04	1	16.52	<.001*	.15
IRI – EZ	1	1.52	.22	.02	1	6.01	.02*	.06	1	44.50	<.001*	.32
IRI – PL	1	.38	.54	.00	1	.49	.49	.01	1	5.24	.02*	.05
Affectief												
situationeel	1	.43	.51	.0	1	3.44	.07	.0	1	.41	.52	.0
				1				4				1
Cognitief dis-												
positioneel												
IRI – PN	1	.04	.85	.00	1	20.95	.00*	.18	1	.45	.50	.01
IRI – FS	1	.14	.71	.00	1	.07	.79	.00	1	20.36	<.001*	.18
Cognitief												
situationeel	1	.01	.88	.0	1	1.00	.31	.0	1	.07	.80	.0
		9	9	0			9	1				1

* $p < .05$.

Noot: De controlevariabelen leeftijd en studeren aan de FSW zijn in dit model meegenomen, maar hebben geen significant effect op de afhankelijke variabelen. Deze effecten hebben een range van $F(1) = .001, p = .98, \eta^2 < .001$ tot $F(1) = 3.67, p = .058, \eta^2 = .037$.

Tabel 4. *Sekseverschillen situationele empathie na controle voor gelovig zijn, studeren aan de FSW, leeftijd en sociale wenselijkheid.*

	Studeren aan FSW				Sekse			
	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>ES</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>ES</i>
Affectief								
situationeel	1	5.13	.03*	.06	1	.41	.52	.01
Cognitief								
situationeel	1	2.38	.13	.03	1	.07	.80	.01

* $p < .05$.

Noot: De controlevariabelen leeftijd en studeren aan de FSW zijn in dit model meegenomen, maar hebben geen significant effect op de afhankelijke variabelen. Deze effecten hebben een range van $F(1) = .02, p = .89, \eta^2 < .001$ tot $F(1) = 3.44, p = .067, \eta^2 = .038$.

Discussie

In het huidige onderzoek is meer inzicht gegeven in sekseverschillen in empathie en de rol die de operationalisatie van dit begrip en de gebruikte meetinstrumenten daarin spelen. Hiermee kan er een duidelijker beeld geschept worden van het empathisch vermogen van meisjes en vrouwen en van jongens en mannen en in hoeverre zij daarin van elkaar verschillen.

De eerste gestelde onderzoeksvraag gaat over sekseverschillen in affectieve empathie. De resultaten van huidig onderzoek geven weer dat vrouwelijke studenten hoger scoren op dispositionele vragenlijsten naar alle gebruikte aspecten van affectieve empathie, namelijk; empathisch verdriet, attitude, empathische zorg, persoonlijk leed en emotionele besmetting. De effect sizes van deze verschillen zijn middelgroot tot groot. De resultaten over dispositionele affectieve empathie lagen in de verwachting (De Wied et al., 2007; Litvack-Miller, McDougall & Romney, 1997; Reiniers et al., 2011; [conceptartikel, 2011](#); Eisenberg & Lennon, 1983; Reiniers et al., 2011; Kevrekedis et al., 2008). De resultaten zijn echter tegenstrijdig met onderzoek van Derntl en collega's (2010). Zij vonden namelijk wel een sekseverschil op empathische zorg, maar niet op persoonlijk leed, emotionele besmetting en totale dispositionele affectieve empathie.

Als gekeken wordt naar situationele affectieve empathie blijkt er geen sekseverschil te zijn in situationele affectieve empathie. De resultaten van situationele affectieve empathie lagen niet in lijn der verwachting en komen niet overeen met eerder gevonden resultaten van Olweus en Endresen (2001) en Sonnby-Borgström en collega's (2008). De gevonden resultaten komen wel overeen met eerder onderzoek van Derntl en collega's (2010), Eisenberg en Lennon (1983) en Lennon en collega's (1983); ook zij vonden geen duidelijke sekseverschillen in situationele affectieve empathie.

De tweede onderzoeksvraag gaat over sekseverschillen in cognitieve empathie. Voor sekseverschillen in cognitieve empathie werd minder bewijs gevonden dan voor sekseverschillen in affectieve empathie. Uit de dispositionele vragenlijsten blijkt dat vrouwelijke studenten hoger scoren op het aspect 'fantasie' dan mannelijke studenten, maar dat er geen sekseverschil bestaat op het aspect 'perspectief nemen'. De resultaten voor

sekseverschillen in dispositionele cognitieve empathie zijn dus niet eenduidig. De resultaten van dispositionele cognitieve empathie lagen deels in de verwachting. Zoals verwacht werd er een sekseverschil gevonden in ‘fantasie’ (Reiniers et al., 2011; [conceptartikel](#), 2011). Dit strookt niet met eerder onderzoek van Livack-Miller en collega’s (1997) en Derntl en collega’s (2010) die geen sekseverschil vonden op ‘fantasie’. Er werd er ook een sekseverschil verwacht op ‘perspectief nemen’ (Livack-Miller, 1997; [conceptartikel](#), 2011), hetgeen niet is gevonden. Dit strookt met eerdere resultaten van Derntl en collega’s (2010), ook zij vonden geen sekseverschil in ‘perspectief nemen’.

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat er ook geen sekseverschil is in situationele cognitieve empathie. Deze resultaten lagen in de verwachting en komen overeen met eerdere resultaten (Derntl et al., 2010; Hoffman, 1977). De resultaten stroken niet met eerder onderzoek van Hoffman en Levine (1976) waaruit blijkt dat jongens hoger scoren op situationele cognitieve empathie. Dit is wellicht omdat Hoffman en Levine (1976) een veel jongere steekproef hadden.

Al met al lijken sekseverschillen te bestaan in affectieve dispositionele empathie. De resultaten van sekseverschillen in cognitieve dispositionele empathie bleken inconsistent en in situationele empathie werden geen sekseverschillen gevonden. Voor de gevonden en de uitgebleven sekseverschillen zijn verschillende verklaringen.

Verklaringen

Het feit dat er op dispositioneel empathisch gebied wel sekseverschillen gevonden worden en op situationeel empathisch gebied niet kan verklaard worden vanuit de socialisatie van de omgeving. Van meisjes wordt van jongs af aan meer empathisch vermogen verwacht dan van jongens, waardoor empathie bij meisjes een grotere rol speelt in de identiteitsvorming dan bij jongens. Meisjes zien zichzelf daarom sneller en vaker als empathisch dan jongens (Hoffman, 2008; Strauss, 2004). Hierdoor ontstaan sekseverschillen in het beeld wat jongens en meisjes van zichzelf hebben wat betreft hun empathisch vermogen, welke tot uiting komen bij dispositionele vragenlijsten. Wellicht bestaan er alleen sekseverschillen in het beeld dat jongvolwassenen hebben van hun eigen empathisch vermogen en geen sekseverschillen in de daadwerkelijke empathische reactie op bijvoorbeeld de filmpjes in de situationele test.

Een verklaring voor het feit dat vooral sekseverschillen lijken te bestaan op affectief empathisch gebied en niet op cognitief empathisch gebied is een sekseverschil in gebruik van de hersenen. Bij het beoordelen van een situatie gebruiken vrouwen, vaker dan mannen, emotiegerelateerde hersendelen die te maken hebben met emotionele besmetting en affectieve responsiviteit. Dit verklaart waarom vrouwen sneller een empathische reactie geven en hoger

scoren op affectieve empathie (Derntl, 2010). Mannen daarentegen gebruiken bij het inschatten van een empathische situatie eerder hersengebieden die gerelateerd zijn aan cognitie en executieve functies, waardoor vrouwen niet hoger dan mannen scoren op cognitief empathisch gebied (Derntl, 2010). Een verklaring voor het feit dat mannen op dit gebied niet hoger scoren dan vrouwen kan zijn dat vrouwen verbaal sterker zijn en ze, met name bij het cognitieve deel van de situationele empathie test, hun gevoel beter onder woorden kunnen brengen, waardoor de gemiddelde scores van mannen en vrouwen gelijk komen te liggen (Strauss, 2004).

De inconsistente resultaten op dispositioneel cognitief empathisch gebied kan ten eerste verklaard worden vanuit het concept waarmee het gemeten wordt. Wanneer naar de items van de schaal 'fantasie' van de IRI gekeken wordt blijkt dat deze items meer lijken op affectieve empathie ('Ik raak echt betrokken bij de gevoelens van de figuren in een roman'). Bij de schaal 'perspectief nemen' gaan de items echter veel duidelijker over cognitieve empathie en het bewust beslissen tot begrijpen ('soms probeer ik mijn vrienden beter te begrijpen door me voor te stellen hoe de dingen er voor hen uitzien'). Dit kan verklaren waarom op 'fantasie' wel sekseverschillen gevonden worden en op 'perspectief nemen' niet. Een tweede verklaring voor de inconsistente resultaten in cognitieve dispositionele empathie ligt in verbale intelligentie. Uit onderzoek van Davis (1983) blijkt dat fantasie gerelateerd is aan verbale intelligentie maar perspectief nemen niet. Aangezien meisjes verbaal intelligenter zijn dan jongens (Hyde & Lin, 1988; Strauss, 2004) kan van hieruit verklaard worden dat er wel een sekseverschil gevonden is in fantasie, maar niet in perspectief nemen en situationele cognitieve empathie. Een derde verklaring voor de inconsistente resultaten uit dit onderzoek en uit eerdere onderzoeken is dat er bij het meten van cognitieve dispositionele empathie verschillende componenten meespelen, sommige in het voordeel van de mannen en sommige in het voordeel van de vrouwen. Zo zijn mannen eerder geneigd om aan cognitie gerelateerde hersengebieden te zijn bij een empathische taak (Derntl, 2010), maar zijn vrouwen door socialisatie vanuit de omgeving geneigd hoger te scoren op dispositionele empathie (Strauss, 2004). Dit kan verklaren waarom er de ene keer wel, en de andere keer geen sekseverschillen gevonden worden op cognitieve dispositionele empathie.

Limitaties en directies voor vervolgonderzoek

Een aantal factoren binnen het onderzoek spelen mee bij het generaliseren van de onderzoeksresultaten. De participanten zijn niet op aselechte wijze geworven, wat ten koste gaat van de externe validiteit. Daarnaast studeren de meeste participanten aan de Universiteit Utrecht. Dit betekent bovendien dat de participanten een hoger dan gemiddelde intelligentie

hebben en vaker dan gemiddeld uit een gezin met sociaaleconomische status komen (Sykes & Kuyper, 2009). Daarnaast kunnen de resultaten niet wereldwijd generaliseerd worden in verband met culturele verschillen in empathie (Strauss, 2004). De data die binnen dit onderzoek verzameld zijn, zijn alleen verzameld via zelfrapportage. Dit geeft een enigszins eenzijdig en subjectief beeld. Beter zou het zijn om data te verzamelen van verschillende observanten en deze aan te vullen met fysieke metingen van empathie of met neuropsychologisch onderzoek. Daarmee kan een completer en objectiever beeld gegeven worden. De steekproef van 106 participanten is groot genoeg, maar aan de krappe kant. Vooral bij de situationele taak waarbij bij veel opnames de geluidskwaliteit niet goed genoeg was om goed te verstaan wat de respondenten vertelden, vielen een hoop proefpersonen uit en was de steekproef klein. Het zou beter zijn voor de externe validiteit een grotere steekproef te hebben.

Vervolgonderzoek naar dit onderwerp is nodig. Er moet meer en breder vervolgonderzoek gedaan worden naar sekseverschillen in empathie. Vervolgstudies moeten alle definities van empathie apart meenemen en meten om een helderder inzicht te krijgen in sekseverschillen en de rol die de operationalisatie van het begrip daarin speelt. Ook moeten er vaker meerdere meetinstrumenten gebruikt worden die eenzelfde concept meten, om na te gaan of er verschillen zijn tussen meetinstrumenten in gevonden sekseverschil in empathie.

Er moet onderzoek gedaan worden naar meerdere manieren om empathie te meten. Momenteel worden vooral zelfrapportage gebruikt, terwijl rapportage van ouders of leerkrachten waardevol kan zijn, evenals observatie. Daarnaast moeten er meer gestandaardiseerde methoden ontwikkeld worden voor het meten van zowel affectieve als cognitieve situationele empathie, en het fysiek meten van empathie.

Er moet meer onderzoek komen naar de verklaringen van sekseverschillen in empathie. De laatste jaren wordt er steeds meer neurobiologisch onderzoek naar empathie gedaan. Dat kan worden uitgebreid. Daarnaast moet er meer onderzoek komen naar omgevingsgerelateerde verklaringen voor sekseverschillen in empathie, om de kluwen van beïnvloedende omgevingsfactoren te ontwarren.

De laatste jaren wordt empathie steeds vaker vanuit neuropsychologisch perspectief bekeken, wat gezorgd heeft voor nieuwe definities gebaseerd op interactie tussen vier neurale netwerken namelijk (affectief delen, zelfbewustzijn, perspectief nemen en emotieregulatie) (Decety & Jackson, 2004; Gerdes, Lietz & Segal, 2011). Verscheidene auteurs hebben voorstel gedaan om de huidige indeling van de definitie van empathie in affectief en cognitief uit te breiden met de nieuwste inzichten vanuit neuropsychologisch onderzoek (Gerdes et al.,

2011). Dit is een interessant gebied waar nog weinig onderzoek naar is gedaan en waarvoor nog weinig onderzoeksinstrumenten beschikbaar zijn. Vervolgonderzoek zou hier aan verder kunnen werken.

Conclusie

Al met al geeft dit onderzoek aan dat het differentiëren tussen verschillende definities van empathie van groot belang is bij het bepalen van sekseverschillen in empathie. De resultaten indiceren dat vrouwelijke studenten affectief empathischer zijn dan mannelijke studenten wanneer empathie situationeel is en als persoonlijkheidskenmerk gezien wordt. Er lijken echter geen duidelijke sekseverschillen zijn in situationele cognitieve empathie en in empathische reacties op specifieke situaties. Vervolgonderzoek is nodig om meer helderheid hierin te verkrijgen.

Referenties

- Allison, B. A. & Schultz, J. B. (2004). Parent-adolescent conflict in early adolescence. *Adolescence*, 39 (154), 101-119. <http://web.ebscohost.com>
- Cassels, T.G., Chan, S., Chung, W. en Birch, S.A.J. (2010). The role of culture in affective empathy: Cultural and bicultural differences. *Journal of Cognition and Culture*, 10, 309-326. doi:10.1163/156853710X531203.
- Coplan, A. (2011). Will the real empathy please stand up? A case for a narrow conceptualization. *Southern Journal of Philosophy*, 24, 40-65. doi: 10.1111/j.2041-6962.2011.00056.x
- Conceptartikel. (2011). Examining the interpersonal reactivity index (IRI) among early- and late-adolescents and their mothers. *Journal of Personality Assessment*.
- Crowe, D. P. & Marlow, D. 1960. A new scale of social desirability independent of psychopathology. *Journal of Consulting Psychology*, 24(4), 349-354. doi: 10.1037/h0047358.
- Decety, J. (2010). The neurodevelopment of empathy in humans. *Developmental Neuroscience*, 32, 257–267. doi: 10.1159/000317771
- Decety, J. & Jackson, P. L. (2004). The functional architecture of human empathy. *Behavioral Cognitive Neuroscience Review*, 3, 71–100. doi: 10.1177/1534582304267187
- Decety, J. & Lamm, C. (2006). Human empathy through the lens of social neuroscience. *The Scientific World Journal*, 6, 1146–1163. doi: 10.1100/tsw.2006.221
- Dekovic, M., Noom, M. J. & Meeus, W. (1997). Expectations regarding development during adolescence: Parental and Adolescent Perceptions. *Journal of Youth and Adolescence*, 26 (3), 253-272. doi: 10.1007/s10964-005-0001-7
- Derntl, B., Finkelmeyer, A., Eickhoff, S., Kellermann, T., Falkenberg, D. I., Habel, U. (2010). Multidimensional assessment of empathic abilities: Neural correlates and gender differences. *Psychoneuroendocrinology*, 35 (1), 67-82. doi: 10.1016/j.psyneuen.2009.10.006
- De Wied, M., Maas, C., van Goozen, S., Vermande, M., Engels, R., Meeus, W., Matthys, w. en Goudena, P. (2007). Bryant's empathy index: A closer examination of it's internal structure. *Euoprean Journal of Psychological Assessment*, 23, 99-104. doi: 10.1027/1015-5759.23.2.99
- De Wied, M., Goudena, P. P. & Matthys, W. (2005). Empathy in boys with disruptive

- behavior disorders. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46 (8), 867–880. doi: 10.1111/j.1469-7610.2004.00389
- Duriez, B. (2007). Are religious people nicer people? Taking a closer look at the religion empathy relationship. *Mental Health, Religion and Culture*, 7(3), 249 – 254. doi: 10.1080/13674670310001606450
- Dymond, R. F., Hughes, A. S. en Raabe, V. L. (1952). Measurable changes in empathy with age. *Journal of Consulting Psychology*, 16, 202–206. doi: 10.1037/h0061864.
- Eisenberg, N., & Lennon, R. (1983). Sex differences in empathy and related capacities. *Psychological Bulletin*, 94, 100-131. doi: 10.1037/0033-2909.94.1.100
- Gerdes, K. E., Lietz, C. A. & Segal, E. A. (2011). Measuring empathy in the 21st century: Development of an empathy index rooted in social cognitive neuroscience and social justice. *Social Work Research*, 35 (2), 83-93. <http://web.ebscohost.com>
- Gorman, B. S., Wessman, A. E. & Ricks, D. F. 1975. Social desirability and self-report of mood: A rejoinder. *Perceptual and Motor Skills*, 40, 272-274. doi: 10.2466/pms.1975.40.1.272
- Hoffmann, M. L. (2008). Empathy and prosocial behavior. In M. Lewis, J. M. Haviland-Jones & Barret, L. F. (eds), *Handbook of emotions*, 3rd edition (pp 440-455). New York: Guilford Press.
- Hoffmann, M. L. (1977). Sex differences in empathy en related behaviours. *Psychological Bulletin*, 84(4), 712-722. doi: 10.1037/0033-2909.84.4.712
- Hoffman, M. L. & Levine, L. E. (1976). Early sex differences in empathy. *Developmental Psychology*, 12(6), 557-558. doi: 10.1037/0012-1649.12.6.557
- Hyde, J. S. & Linn, M. C. (1988). Gender differences in verbal ability: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 104(1), 53-69. doi: 10.1037/0033-2909.104.1.53
- Jolliffe, D., & Farrington, D. P. (2006). Development and validation of the basic empathy scale. *Journal of Adolescence*, 29, 589-611. doi: 10.1016/j.adolescence.2005.08.010
- Kevrekidis, P. Skapinakis, P, Damigos, D. & Mavreas, V. (2008). Adaption of the Emotional Contagion Scale (ECS) and gender differences within the Greek cultural context. *Annals of General Psychiatry*, 7(21), 1-6 (artikel nr. 14). doi: 10.1177/0361684311423912
- Lennon, R., Eisenberg, N. & Carroll, J. (1983). The assessment of empathy in early

- childhood. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 4, 295-302. doi: 10.1016/0193-3973(83)90024-2
- Litvack-Miller, W., McDougall, D. & Romney, D. M. (1997). The structure of empathy during middle childhood and it's relationship to prosocial behavior. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 123(3), 303-324. <http://web.ebscohost.com>.
- Olweus, D., & Endresen, I. M. (2001). The importance of sex-of-stimulus object: Age trends and sex differences in empathic responsiveness. *Social Development*, 7, 370–388. doi: 10.1111/1467-9507.00073.
- Rasoal, C., Jungert, T., Hau, S., Edvardsson Stiwne, E. en Andersson, G. (2009). Ethnocultural empathy among students in health care education. *Evaluation & the health professions*, 32, 299-311. doi: 10.1177/0163278907338569
- Reniers, R. L. E. P., Corcoran, R., Drake, R., Shryane, N. M. en Völm, B. A. (2011). The QCAE: A questionnaire of cognitive and affective empathy. *Journal of Personality Assessment*, 93, 84-95. doi: 10.1080/00223891.2010.528484
- Richter, D. & Kunzmann, U. (2011). Age differences in three facets of empathy: Performance-based evidence. *Psychology and Aging*, 26, 60-70. doi: 10.1037/a0021138.
- Saroglou, V., Pichon, I., Trompette, L., Verschueren, M. & Dernelle, R. (2005). Prosocial behavior and religion: New evidence base don prjective measures and peer ratings. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 44(3), 323-348. doi: 10.1111/j.1468-5906.2005.00289.x
- Shamay-Tsoory, S. G. (2011). The neural basis of empathy. *Neuroscientist*, 17, 18-24. doi: 10.1177/1073858410379268
- Sonnby-Borgström, M., Jönsson, P. & Svensson, P. (2008). Gender differences in facial imitation en verbally reported emotional contagion from spontaneous to emotionally regulated processing levels. *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 111-122. doi: 10.1111/j.1467-9450.2008.00626.x
- Strauss, C. (2004). Is empathy gendered and, if so, why? An approach from feminist psychological anthropology. *Ethos*, 32(4), 432–457. doi: 10.1525/eth.2004.32.4.432
- Strayer, J. (1993). Children's concordant emotions and cognitions in response to observed emotions. *Child Development*, 64, 188-201. doi: 10.1111/1467-8624.ep9309015115
- Sykes, B. & Kuyper, H. (2009). Neighbourhood effects on youth educational achievement in the Netherlands: can effects be identified and do they vary by student background characteristics? *Environment and Planning*, 41, 2417-2436. doi:10.1068/a41255

Thoma, P., Zalewski, I., Graf von Reventlow, H., Norra, C., Juckel, G., & Daum, I. (2011)
Cognitive and affective empathy in depression linked to executive control. *Psychiatry
Research* 189, 373–378. doi: 10.1016/j.psychres.2011.07.030